

Εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι: Μονόδρομος μετ' εμποδίων

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

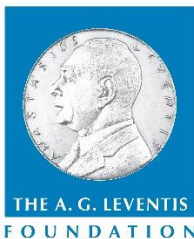
Αλέκος ΚΡΗΤΙΚΟΣ

*Ειδικός Σύμβουλος ΕΛΙΑΜΕΠ,
Πρώην ανώτερο στέλεχος, Ευρωπαϊκή Επιτροπή,
πρώην Γενικός Γραμματέας, Υπουργείο Εσωτερικών*

Εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι: Μονόδρομος μετ' εμποδίων

Copyright © 2024 | All Rights Reserved
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα
Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ ενθαρρύνει τον ανοιχτό, πλουραλιστικό διάλογο στη βάση επιχειρημάτων και δεδομένων. Οι απόψεις που διατυπώνονται από τους συνεργάτες του ΕΛΙΑΜΕΠ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς τους και δεν δεσμεύουν το Ίδρυμα.

Με την υποστήριξη της Ερευνητικής Έδρας Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη

Αλέκος ΚΡΗΤΙΚΟΣ

Ειδικός Σύμβουλος ΕΛΙΑΜΕΠ, Πρώην ανώτερο στέλεχος, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πρώην Γενικός Γραμματέας, Υπουργείο Εσωτερικών

Περίληψη

- Οι εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι, έστω και με διαφορετικές διατυπώσεις, εκκινούν από τη διαπίστωση ότι το διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον έχει μεταβληθεί δραματικά και ότι απαιτείται ανάληψη άμεσης δράσης εκ μέρους της ενωμένης Ευρώπης
- Το κεντρικό μήνυμα της έκθεσης Λέτα είναι ότι η ενιαία αγορά πρέπει να μετατραπεί σε κάτι πολύ μεγαλύτερο από απλή αγορά. Η έρευνα, η καινοτομία και η εκπαίδευση κρίνεται αναγκαίο να ενταχθούν – ως «πέμπτη ελευθερία» – στον πυρήνα της Ενιαίας Αγοράς, η οποία πρέπει να διευρυνθεί στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και της αμυντικής βιομηχανίας
- Στο επίκεντρο της έκθεσης Ντράγκι βρίσκεται η αγωνία για την «υπαρξιακή πρόκληση» που αντιμετωπίζει η ΕΕ, η οποία χρειάζεται να επενδύσει επιπλέον 800 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Οι προτάσεις της έκθεσης αρθρώνονται γύρω από πέντε μεγάλες οριζόντιες πολιτικές: κάλυψη της υστέρησης στην καινοτομία, αποανθρακοποίηση και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, ενίσχυση της ασφάλειας και της αμυντικής βιομηχανίας και μείωση των εξαρτήσεων, χρηματοδότηση επενδύσεων, ενδυνάμωση της διακυβέρνησης της ΕΕ.
- Οι εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι συγκλίνουν μεταξύ τους ως προς τα προτεινόμενα πεδία παρέμβασης και τις αντίστοιχες προτάσεις. Διαφοροποιούνται, εποικοδομητικά και συμπληρωματικά όμως, σε ό,τι αφορά την πολιτική ανταγωνισμού και περισσότερο σε ό,τι αφορά την πολιτική συνοχής.
- Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, ιδιαίτερης σημασίας είναι οι προτάσεις των δύο εκθέσεων για την αμυντική βιομηχανία, για μείωση του ενεργειακού κόστους, καθώς και για γενναία χρηματοδότηση πρόσθετων επενδύσεων μέσω – και – κοινού δανεισμού.

Εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι: Μονόδρομος μετ' εμποδίων

- Δεν έχει υπάρξει σοβαρός αντίλογος στα προτεινόμενα από τις εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι, πέραν της αναμενόμενης γερμανικής αντίδρασης στην πρόσθετη χρηματοδότηση και στον νέο κοινό δανεισμό και των ατεκμηρίωτων χαρακτηρισμών των εκθέσεων ως ανεφάρμοστων.
- Η «Νέα Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την Ανταγωνιστικότητα» που εγκρίθηκε στη Βουδαπέστη στις 8 Νοεμβρίου είναι μια πολύ σημαντική εξέλιξη, δεδομένου ότι υιοθετεί τους περισσότερους από τους άξονες των εκθέσεων Λέτα και Ντράγκι, θέτοντας μάλιστα για ορισμένους από αυτούς και συγκεκριμένα χρονικά ορόσημα.
- Οι δύο εκθέσεις δείχνουν ότι, παρότι ορισμένες πλευρές της τρέχουσας συγκυρίας δεν είναι ευνοϊκές (πολιτική κρίση στη Γερμανία, οικονομικά προβλήματα της Γαλλίας, εκλογή Τραμπ στις ΗΠΑ), η Ευρώπη έχει τα «όπλα» να ανατρέψει τα σημερινά δυσμενή δεδομένα. Η απόφαση της συνόδου της Βουδαπέστης, που υιοθετεί το μεγαλύτερο μέρος των δύο εκθέσεων, έστω και αν δεν πήγε όσο μακριά απαιτούν οι περιστάσεις, είναι μια σαφής ένδειξη ενεργού συνειδητοποίησης της ανάγκης ανάκτησης της πρωτοβουλίας εκ μέρους της ενωμένης Ευρώπης.

Εισαγωγή

Αναδιφώντας την ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, διαπιστώνουμε ότι πριν από όλες ανεξαιρέτως τις μεγάλες στιγμές της υπήρχε μια έκθεση που αναδείκνυε την ανάγκη των μεγάλων αλλαγών που ακολουθούσαν. Της ίδιας της ίδρυσης της ΕΟΚ προηγήθηκε η έκθεση Σπάακ, το σχέδιο Λευκής Βίβλου του λόρδου Κόφιλντ αποτέλεσε τη βάση των αποφάσεων για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς, ενώ οι εκθέσεις Πάντοα-Σκίοπα και Ντελόρ αποτέλεσαν τον προάγγελο της θεσμοθέτησης της ΟΝΕ. Δεν ισχύει βέβαια υποχρεωτικά και το αντίστροφο, δηλαδή ότι όλες οι εκθέσεις οδήγησαν και σε μεγάλες αλλαγές. Έτσι, για παράδειγμα, η έκθεση McDougall, που ήδη το 1974 πρότεινε να ανέλθει ο προϋπολογισμός της ΕΟΚ στο 5% του κοινοτικού ΑΕΠ, μάταια περιμένει ακόμη – πενήντα χρόνια μετά – να εισακουστεί.

Πολλά όμως δείχνουν ότι οι εκθέσεις Λέτα¹ και Ντράγκι² μάλλον στην πρώτη κατηγορία των παραπάνω εκθέσεων πρέπει να καταταγούν. Και τούτο επειδή προκύπτουν όχι ως πρωτοβουλία κάποιων εμπνευσμένων ανθρώπων ή κύκλων αλλά ως «ώριμο τέκνο» των ραγδαίων γεωπολιτικών εξελίξεων. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται στην αρχή της έκθεσης Λέτα: «Η Ενιαία Αγορά γεννήθηκε σε έναν μικρότερο κόσμο» και ότι πρέπει να μετατραπεί σε κάτι «πολύ μεγαλύτερο από αγορά». Ο Μάριο Ντράγκι, με τη σειρά του, κάνει λόγο, σε μάλλον δραματικούς τόνους, για «υπαρξιακή πρόκληση» της Ε.Ε. και δηλώνει ότι η ενωμένη Ευρώπη θα χάσει αυτή καθαυτή την αιτία ύπαρξής της αν δεν μπορέσει να εγγυηθεί την ευημερία, την ελευθερία και τη δημοκρατία στους πολίτες της, αξίες που μπορούν να διασφαλισθούν μόνο αν αλλάξει ριζικά.

Η σχεδόν πανηγυρική υιοθέτηση των περισσότερων προτάσεων των δύο εκθέσεων από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βουδαπέστης είναι μια πρώτη επιβεβαίωση της σημασίας τους και του ρόλου που αναμένεται ότι θα παίξουν.

...η ενιαία αγορά πρέπει να μετατραπεί σε κάτι πολύ μεγαλύτερο από μια απλή αγορά. [Η Έκθεση Λέτα] προτείνει να διευρυνθεί και να συμπεριλάβει τους τομείς των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας, της αμυντικής βιομηχανίας και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Η Έκθεση Λέτα: Η ενιαία αγορά να γίνει κάτι πολύ περισσότερο από αγορά

Τολμηρές και μερικές φορές ρηξικέλευθες είναι οι προτάσεις της έκθεσης του Ενρίκο Λέτα, πρώην πρωθυπουργού της Ιταλίας (2013-2014), που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Απρίλιο 2024. Ο πυρήνας της έκθεσής του, που συνοψίζεται και στον τίτλο της, είναι ότι η ενιαία αγορά πρέπει να μετατραπεί σε κάτι πολύ μεγαλύτερο από μια απλή αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνει να διευρυνθεί και να συμπεριλάβει τους τομείς των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας, της αμυντικής βιομηχανίας και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Η έκθεση δεν περιορίζεται στενά σε απόψεις για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς αλλά επεκτείνεται σε προτάσεις για τα περισσότερα από τα πεδία δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αρχίζει, έτσι, από την ανάγκη θέσπισης μιας «πέμπτης» ελευθερίας, προτείνοντας την προσθήκη της **έρευνας, καινοτομίας και εκπαίδευσης** στον πυρήνα της εσωτερικής

¹ <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3i24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>

² Part A: https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Eureope.pdf Part B: https://commission.europa.eu/document/download/ec1409c1-d4b4-4882-8bdd-3519f86bbb92_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20In-depth%20analysis%20and%20recommendations_0.pdf

αγοράς, με κεντρικό πυλώνα τη δημιουργία μιας **Ευρωπαϊκής Κοινότητας Γνώσης**, δηλαδή μιας κεντρικής, ψηφιακής πλατφόρμας που να παρέχει πρόσβαση σε δημόσια χρηματοδοτούμενη έρευνα, βάσεις δεδομένων, και εκπαιδευτικά υλικά.

Προχωρεί ακολούθως στην αναζήτηση τρόπων **χρηματοδότησης** των στρατηγικών στόχων της Ένωσης με κύριο στόχο την **κινητοποίηση ιδιωτικών κεφαλαίων**. Στο πλαίσιο αυτό, η έκθεση υποστηρίζει μια καίρια αλλαγή: τη δημιουργία μιας **Ένωσης Αποταμιεύσεων και Επενδύσεων** ώστε να αξιοποιηθούν για επενδύσεις τα **33 τρισεκατομμύρια ευρώ ιδιωτικών αποταμιεύσεων στην Ε.Ε.**

Να υπάρξει ένας μηχανισμός, ο οποίος θα απαιτούσε από τα κράτη μέλη να διαθέτουν ένα μέρος των πόρων των κρατικών τους ενισχύσεων για τη χρηματοδότηση πανευρωπαϊκών πρωτοβουλιών και επενδύσεων.

Η αγωνία για τις στρεβλώσεις ανταγωνισμού που προκαλούν οι κρατικές ενισχύσεις των οικονομικά ισχυρών κρατών προς τις εθνικές επιχειρήσεις οδηγεί την έκθεση σε προτάσεις αφενός αυστηροποίησης των εγκρίσεων των κρατικών ενισχύσεων και αφετέρου προοδευτικής επέκτασης της χρηματοδοτικής στήριξης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων από την Ε.Ε. Αυτό θα μπορούσε να πάρει τη μορφή ενός μηχανισμού ο οποίος θα απαιτούσε από τα κράτη μέλη να διαθέτουν ένα μέρος των πόρων των κρατικών τους ενισχύσεων για τη χρηματοδότηση πανευρωπαϊκών πρωτοβουλιών και επενδύσεων.

Η άλλη, επίσης ρηξικέλευθη, πρόταση της έκθεσης Λέτα αφορά την ανάγκη ουσιαστικής υποστήριξης της **ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας**, με πόρους από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM), ενώ δεν κρύβεται η συμπάθεια του συντάκτη της για ένα **ευρω-ομόλογο ενίσχυσης της αμυντικής βιομηχανίας**, χωρίς όμως να το προτείνει με την έμφαση που το έκανε λίγους μήνες αργότερα ο Μάριο Ντράγκι.

Στην έκθεση Λέτα υπογραμμίζεται ότι η **ενέργεια και οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες** είναι βασικοί συντελεστές κάθε βιομηχανικής πολιτικής. Όταν δημιουργήθηκε η ενιαία αγορά, οι τομείς αυτοί αποκλείστηκαν σκόπιμα από το πεδίο εφαρμογής της, καθώς θεωρήθηκαν υπερβολικά στρατηγικοί για να φύγουν από τον εθνικό έλεγχο. Ωστόσο, ο εθνικός έλεγχος αποδεικνύεται τώρα εμπόδιο στην ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα αυτών των τομέων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Όπως σημειώνεται emphaticά, αποτέλεσμα του κατακερματισμού είναι ότι **μια ευρωπαϊκή επιχείρηση τηλεπικοινωνιών έχει μέσο αριθμό πελατών 5 εκατομμύρια, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός στις ΗΠΑ είναι 107 εκατομμύρια και στην Κίνα 467 εκατομμύρια(!).**

...μια ευρωπαϊκή επιχείρηση τηλεπικοινωνιών έχει μέσο αριθμό πελατών 5 εκατομμύρια, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός στις ΗΠΑ είναι 107 εκατομμύρια και στην Κίνα 467 εκατομμύρια.

Παρόμοιες εκτιμήσεις μπορούν να γίνουν όσον αφορά την ανάγκη για κοινή προσέγγιση της Ε.Ε. σε ό,τι αφορά την **άμυνα**. Η ανεπάρκεια του κατακερματισμένου στρατιωτικού βιομηχανικού συμπλέγματος της Ευρώπης γίνεται όλο και περισσότερο εμφανής. Η έκθεση επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι **από το σύνολο του στρατιωτικού εξοπλισμού που απέστειλαν οι ευρωπαϊκές χώρες στην Ουκρανία από την έναρξη των συγκρούσεων, το 78% το προμηθεύθηκαν από παραγωγούς εκτός Ε.Ε. (!).**

Ιδιαίτερη προσοχή δίνει η έκθεση στη **διαστημική βιομηχανία**, έναν κρίσιμο τομέα για την ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς. Επισημαίνει επίσης ότι η ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής διάστασης στον τομέα της **υγείας** έχει καταστεί ζωτικής σημασίας, ιδίως αν ληφθούν υπόψη η δημογραφική συρρίκνωση και το ενδεχόμενο μελλοντικών κρίσεων. Ταυτόχρονα, η έκθεση υπογραμμίζει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζει ο τομέας των **μεταφορών** για την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού της ενιαίας αγοράς.

Η διαπίστωση ότι οι κάτοικοι των περιοχών που βρίσκονται σε παρακμή συχνά αισθάνονται ότι είναι υποχρεωμένοι να μετακινηθούν λόγω της έλλειψης θέσεων εργασίας ή πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση και επαρκείς υπηρεσίες, οδηγεί τον

Ενρίκο Λέτα στην πρόταση να δοθεί ένα νέο και διευρυμένο περιεχόμενο στην **πολιτική συνοχής** της ΕΕ. Σύμφωνα με την πρόταση, ενώ η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων πρέπει να συνεχίσει να διασφαλίζεται, θα πρέπει ταυτόχρονα να προστατευθεί η **ελευθερία του ευρωπαϊού πολίτη να παραμένει στον τόπο του, ώστε η τυχόν μετεγκατάστασή του να είναι προϊόν επιλογής και όχι εξαναγκασμού**.

Όπως τονίζεται στην έκθεση, η περαιτέρω ανάπτυξη της Ενιαίας Αγοράς μπορεί να είναι επιτυχής μόνο εάν περιλαμβάνει την **κοινωνική διάσταση** που εγγυάται την κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή, την αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς και τη διασφάλιση οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς.

Η έκθεση αναδεικνύει επίσης την ανάγκη **ενίσχυσης των ψηφιακών υποδομών και δεξιοτήτων**, υποστηρίζοντας ότι η ψηφιακή οικονομία αποτελεί βασικό εργαλείο για την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού της ενιαίας αγοράς τόσο από τους πολίτες όσο και από τις επιχειρήσεις, καθώς και τη διασφάλιση της ελευθερίας παραμονής στον τόπο τους.

Ακόμη, δεδομένου ότι οι περισσότερες μικρομεσαίες επιχειρήσεις της ΕΕ δραστηριοποιούνται στον **τομέα των υπηρεσιών**, η έκθεση Λέτα υποστηρίζει ότι απαιτείται ανανέωση της δέσμευσης για άρση των εμποδίων στη δραστηριότητά τους. Σύμφωνα με έρευνα της ίδιας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, **περίπου το 60% των εμποδίων στην ενιαία αγορά για τις υπηρεσίες που εντοπίστηκαν το 2002 εξακολουθούν να υφίστανται και σήμερα**.

Η έκθεση Λέτα καταλήγει με τη διαπίστωση ότι ο δυναμισμός και η αποτελεσματικότητά της παρεμποδίζονται σήμερα σημαντικά από μια σειρά παραγόντων, και κυρίως από **τον υπερβολικό κανονιστικό φόρτο και τη γραφειοκρατία**. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να βελτιωθεί **ο μηχανισμός διαμόρφωσης των προτάσεων**, με εξορθολογισμό των διαδικασιών διαβούλευσης και της εργαλειοθήκης για τη βελτίωση της νομοθεσίας, αξιολόγηση του αντίκτυπου των τροπολογιών πριν από τη λήψη της τελικής απόφασης, και άλλα συναφή μέτρα.

Η έκθεση καταλήγει με την παρότρυνση **«η Ενιαία Αγορά να προχωρήσει γρήγορα και να φθάσει μακριά»**, πηγαίνοντας πέρα από τα ευρωπαϊκά σύνορα, με στόχο την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της ανταγωνιστικότητας, της στρατηγικής αυτονομίας και των παγκόσμιων συνθηκών και την προώθηση στρατηγικών εταιρικών σχέσεων.

Οι προτάσεις Λέτα δεν σταματούν βεβαίως εδώ. Στο πλήρες κείμενο αυτές εξειδικεύονται σε ένα πλήθος καινοτόμων, και ενίοτε επαναστατικών, υποδείξεων και παροτρύνσεων για άμεση ανάληψη δράσης. Η εφαρμογή των περισσότερων – αν όχι όλων – εξ αυτών προβάλλεται ως αναγκαία και ικανή συνθήκη για τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας της ενωμένης Ευρώπης, την ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας της στο νέο γεωπολιτικό σκηνικό και, εν τέλει, την οικονομική και πολιτισμική επιβίωσή της. Για τον λόγο αυτό, «η έκθεση καλεί το Συμβούλιο να αναθέσει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τη σύνταξη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την Ενιαία Αγορά», πράγμα που επιτεύχθηκε στο άτυπο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βουδαπέστης (8 Νοεμβρίου 2024), το οποίο κάλεσε **«την Επιτροπή να υποβάλει έως τον Ιούνιο του 2025 νέα και συνολική οριζόντια στρατηγική για την εμβάθυνση της ενιαίας αγοράς, συμπεριλαμβανομένου ενός χάρτη πορείας με σαφή χρονοδιαγράμματα και ορόσημα**». Πρόκειται αναμφίβολα για μια πολύ σημαντική εξέλιξη που πιστώνεται στην έκθεση Λέτα.

Η έκθεση καταλήγει με την παρότρυνση «η Ενιαία Αγορά να προχωρήσει γρήγορα και να φθάσει μακριά».

Η Έκθεση Ντράγκι: Η Ευρώπη μπροστά σε μια υπαρξιακή πρόκληση

Το κεντρικό και δραματικών τόνων μήνυμα της έκθεσης του Μάριο Ντράγκι, πρώην Διοικητή της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (2011-2019), πρώην πρωθυπουργού της Ιταλίας (2021-2022), που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Σεπτέμβριο 2024, είναι ότι η ενωμένη Ευρώπη αντιμετωπίζει μια «**υπαρξιακή πρόκληση**». Προκειμένου να βγει από το τέλμα της χαμηλής παραγωγικότητας και της ισχνής ανάπτυξης, που την κάνει να υστερεί σε σύγκριση με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Κίνα στη διεθνή κατάταξη, χρειάζεται να επενδύσει επιπλέον 800 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, δηλαδή έως και 5% του ΑΕΠ της, ποσοστό πολύ υψηλότερο ακόμη και από το 1-2% του ΑΕΠ του Σχεδίου Μάρσαλ για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η έκθεση Ντράγκι καλύπτει σχεδόν όλους τους ζωτικούς ενδιαφέροντος τομείς ευρωπαϊκής δράσης, τους οποίους αρθρώνει γύρω από πέντε μεγάλες οριζόντιες πολιτικές, θεωρώντας ότι αυτές πρέπει να λειτουργούν ταυτόχρονα και συμπληρωματικά μεταξύ τους: κάλυψη της υστέρησης στην καινοτομία, αποανθρακοποίηση και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, ενίσχυση της ασφάλειας και μείωση των εξαρτήσεων, χρηματοδότηση επενδύσεων, ενδυνάμωση της διακυβέρνησης της ΕΕ.

Ο Μάριο Ντράγκι θεωρεί ως κατεπείγουσα την ανάγκη ανάληψη δράσης. Όπως επισημαίνει στον πρόλογο: «Θα πρέπει να εγκαταλείψουμε την ψευδαίσθηση ότι μόνο η αναβλητικότητα μπορεί να εξασφαλίσει τη συναίνεση. Στην πραγματικότητα, η αναβλητικότητα έχει επιβραδύνει την ανάπτυξη, χωρίς βέβαια να έχει εξασφαλίσει μεγαλύτερη συναίνεση».

Η έκθεση Ντράγκι καλύπτει σχεδόν όλους τους ζωτικού ενδιαφέροντος τομείς ευρωπαϊκής δράσης, τους οποίους αρθρώνει γύρω από πέντε μεγάλες οριζόντιες πολιτικές, θεωρώντας ότι αυτές πρέπει να λειτουργούν ταυτόχρονα και συμπληρωματικά μεταξύ τους: **κάλυψη της υστέρησης στην καινοτομία, αποανθρακοποίηση και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, ενίσχυση της ασφάλειας και μείωση των εξαρτήσεων, χρηματοδότηση επενδύσεων, ενδυνάμωση της διακυβέρνησης της ΕΕ**. Θέλοντας να υπογραμμίσει ότι η έκθεσή του είναι συμπληρωματική με την έκθεση Λέτα, ο Μάριο Ντράγκι δηλώνει ότι δεν έχει συμπεριλάβει σε αυτήν ξεχωριστό κεφάλαιο για την εσωτερική αγορά επειδή το θέμα αυτό έχει συστηματικά αναλυθεί στην έκθεση Λέτα, όπου παρουσιάζονται και οι σχετικές προτάσεις.

Σημειώνεται επίσης ότι απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά στη **γεωργία**, επειδή η γεωργία αποτέλεσε αντικείμενο ξεχωριστής ανάθεσης στον – μάλλον άγνωστο στο ευρωπαϊκό κοινό – καθηγητή Πέτερ Στρόσναϊντερ. Το εντελώς διαφορετικό διαμέτρημα του Στρόσναϊντερ σε σχέση με τον Ντράγκι – αλλά και τον Λέτα – ίσως να είναι αντιπροσωπευτικό της σημασίας που δίνει η ηγεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη γεωργία σε σχέση με όλους τους άλλους τομείς που εξετάζονται στις εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι, δύο προσωπικοτήτων σαφώς μεγαλύτερης εμβέλειας διεθνώς.

Η ισχυρότερη κραυγή αγωνίας της έκθεσης Ντράγκι αφορά την **υστέρηση της ΕΕ στην καινοτομία**, την οποία θεωρεί ως τη βασική αιτία της χαμηλής ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητάς της. Ως βασικό παράγοντα του χάσματος παραγωγικότητας μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ θεωρεί την ψηφιακή τεχνολογία, στην οποία η Ευρώπη έχει μείνει πίσω. Εκτιμά επίσης ότι οι δημόσιες δαπάνες για την Έρευνα και Καινοτομία (Ε&Κ) στην Ευρώπη υπολείπονται σημαντικά από αυτές των ανταγωνιστών της. Για αυτό προτείνει να δημιουργηθεί μια **Ένωση Έρευνας και Καινοτομίας** που θα οδηγήσει στην από κοινού διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής και πολιτικής Ε&Κ, η οποία θα μπορούσε να προωθήσει ένα "Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Έρευνα και την Καινοτομία". Διαπιστώνει επίσης την ανάγκη **να εδραιωθούν τα ευρωπαϊκά ακαδημαϊκά ιδρύματα στην πρώτη γραμμή της παγκόσμιας έρευνας**.

Ο Μάριο Ντράγκι δεν διστάζει να θυσιάσει στο βωμό του ευρωπαϊκού μέλλοντος πολλές από τις «ιερές αγελάδες» της ΕΕ, με πρώτη την **πολιτική ανταγωνισμού**, η οποία, όπως

υποστηρίζει, ήταν και παραμένει σε λάθος κατεύθυνση εστιαζόμενη στον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών-μελών αντί για τον ανταγωνισμό της ΕΕ με τον υπόλοιπο κόσμο. Προτείνει, ως εκ τούτου, τη ριζική αναθεώρησή της (σε ό,τι αφορά τις συγχωνεύσεις, τις κρατικές ενισχύσεις κ.λπ.) έτσι ώστε να πάψει να λειτουργεί ως τροχοπέδη στην αναμέτρηση της ΕΕ με τις ΗΠΑ και την Κίνα. Δεν πηγαίνει βέβαια όσο μακριά πηγαίνει η έκθεση Λέτα, η οποία προτείνει σταδιακή υποκατάσταση των κρατικών ενισχύσεων από ευρωπαϊκές ενισχύσεις. Δίνει μεγαλύτερη σημασία στην άρση των εμποδίων στις συγχωνεύσεις επιχειρήσεων, τα οποία κατά τον Ντράγκι δεν επιτρέπουν τη δημιουργία παικτών ικανών να σταθούν στον παγκόσμιο ανταγωνισμό.

Αντίστοιχη παρατήρηση θα μπορούσε να γίνει και σε ό,τι αφορά μια άλλη «ιερή αγελάδα» της ΕΕ, την **πολιτική συνοχής**. Η έκθεση Ντράγκι προτείνει «επικαιροποίηση» ώστε τα αντίστοιχα προγράμματα «να αντανakλούν τη μεταβαλλόμενη δυναμική του εμπορίου και της καινοτομίας», με σκοπό η πολιτική συνοχής να συμβαδίζει με την ενίσχυση της καινοτομίας και με την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Για τους περισσότερους υποψιασμένους, **αυτό ίσως μεταφράζεται σε μετακίνηση των πόρων της πολιτικής συνοχής προς στόχους γενικότερης ανάπτυξης της ΕΕ³** και απομάκρυνση από την αρχική στόχευση της μείωσης των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της. Για σύγκριση, ο Ενρίκο Λέτα, όπως έχει προαναφερθεί, προτείνει την «ελευθερία να μένεις στον τόπο σου», δηλαδή τον εφοδιασμό κάθε περιοχής με τα μέσα που θα της επιτρέπουν να συγκρατήσει τον πληθυσμό της.

Πρέπει εν τούτοις να σημειωθεί ότι η έκθεση Ντράγκι υποστηρίζει τη **διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου⁴**, σημειώνοντας ότι ενώ η ΕΕ θα πρέπει να επιδιώξει να πλησιάσει το πρότυπο των ΗΠΑ όσον αφορά την παραγωγικότητα και την καινοτομία, θα πρέπει να αποφύγει τα μειονεκτήματα του αμερικανικού κοινωνικού μοντέλου.

Πολύ μεγάλη είναι η σημασία που αποδίδει η έκθεση Ντράγκι στην ανάπτυξη κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στην **αμυντική βιομηχανία**. Εκτιμά ότι οι σχετικές δράσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στις κοινές προμήθειες και στην κοινή διαχείριση των βιομηχανικών αμυντικών διαθεσίμων. Θεωρεί ότι – μαζί με την επείγουσα ανάγκη αύξησης των συνολικών αμυντικών επενδύσεων – υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη συνεργασία των κρατών-μελών στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, καθώς και για ενίσχυση της Έρευνας και Καινοτομίας. Προτείνει δε την κοινή ευρωπαϊκή χρηματοδότηση της αμυντικής βιομηχανίας από νέους πόρους της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης ευρω-ομολόγων.

Η έκθεση συνοδεύει την έκκληση για ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας με την πρόταση για διαμόρφωση μιας **νέας βιομηχανικής στρατηγικής για την Ευρώπη**, η οποία απαιτεί την πλήρη εφαρμογή της ενιαίας αγοράς, καθώς και τη στενότερη διασύνδεση μεταξύ της βιομηχανικής πολιτικής, της πολιτικής ανταγωνισμού, και της εμπορικής πολιτικής.

Θεωρώντας ότι η αποανθρακοποίηση της οικονομίας δεν αφορά μόνο το περιβάλλον, αλλά ότι μπορεί επίσης να συμβάλει αποφασιστικά στην ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας, η έκθεση Ντράγκι προτείνει μια στρατηγική για την **απαλλαγή από τις εκπομπές άνθρακα**, η οποία θα προσφέρει στην Ευρώπη την ευκαιρία να **μειώσει το υψηλό κόστος της ενέργειας**, που συνιστά σοβαρό εμπόδιο για την ανάπτυξη, και να αναλάβει ηγετικό ρόλο στις καθαρές τεχνολογίες, ενώ παράλληλα να

³ Ήδη η προσέγγιση αυτή αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά σε ό,τι αφορά το πεδίο της άμυνας, όπως τουλάχιστον υποστηρίζει άρθρο των Financial Times (11 Νοεμβρίου 2024) <https://www.ft.com/content/eb0de7f4-5ba1-460a-a83d-1a7302fc1536>

⁴ “We’re still Europe though” τόνισε κατά την παρουσίαση της έκθεσής του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ο Μάριο Ντράγκι.

Η έκθεση Ντράγκι προτείνει «επικαιροποίηση» της πολιτικής συνοχής ώστε τα αντίστοιχα προγράμματα «να αντανakλούν τη μεταβαλλόμενη δυναμική του εμπορίου και της καινοτομίας», με σκοπό η πολιτική συνοχής να συμβαδίζει με την ενίσχυση της καινοτομίας και με την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς.

γίνει πιο ασφαλής ενεργειακά. Παράλληλα, η ΕΕ θα πρέπει να οργανώσει μια πραγματική **Ενεργειακή Ένωση**, έτσι ώστε οι διασυνοριακές σημασίας λειτουργίες της αγοράς ενέργειας να ρυθμίζονται σε κεντρικό ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η έκθεση Ντράγκι προχωρεί σε τολμηρές προτάσεις όσον αφορά τη **χρηματοδότηση** του όλου σχεδίου ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ. Διαπιστώνοντας ότι η στήριξη της ΕΕ τόσο στις δημόσιες όσο και στις ιδιωτικές επενδύσεις περιορίζεται από το μέγεθος του προϋπολογισμού της και από την ανεπαρκή κινητοποίηση ιδιωτικών κεφαλαίων, προτείνει τη δημιουργία μιας **Ένωσης Κεφαλαιαγορών** που θα απελευθερώσει ιδιωτικά κεφάλαια. Συνεχίζει προτείνοντας να επιδιώξει η ΕΕ την **ολοκλήρωση της Τραπεζικής Ένωσης** για να αυξήσει τη χρηματοδοτική ικανότητα του τραπεζικού τομέα, και προτείνει ευθέως να προχωρήσει η ΕΕ σε **τακτική έκδοση ομολόγων** για τη χρηματοδότηση κοινών επενδυτικών σχεδίων μεταξύ των κρατών μελών, συμβάλλοντας στην ολοκλήρωση των κεφαλαιαγορών.

Παράλληλα, η ΕΕ θα πρέπει να οργανώσει μια πραγματική Ενεργειακή Ένωση, έτσι ώστε οι διασυνοριακές σημασίας λειτουργίες της αγοράς ενέργειας να ρυθμίζονται σε κεντρικό ευρωπαϊκό επίπεδο.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η έκθεση Ντράγκι εκτιμά ότι η ΕΕ χρειάζεται να **επενδύσει επιπλέον 800 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως**, δηλαδή έως και 5% του ΑΕΠ της, ποσοστό πολύ υψηλότερο ακόμη και από το 1-2% του ΑΕΠ της ΕΕ του Σχεδίου Μάρσαλ για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των πόρων προτείνει να προέλθει από ιδιωτικά κεφάλαια, αν και παραμένει σημαντικό το μέρος που θα πρέπει να καλυφθεί από δημόσιους ευρωπαϊκούς πόρους. Μεγάλης σημασίας είναι δε η πρόταση να προέλθουν αυτοί οι δημόσιοι ευρωπαϊκοί πόροι από την **έκδοση αμοιβαίου χρέους**, μια κίνηση που θα αποτελέσει ένα ακόμη μεγάλο βήμα προς τη δημοσιονομική ένωση της ΕΕ.

Η έκθεση Ντράγκι κλείνει υπογραμμίζοντας την ανάγκη για μια **νέα διακυβέρνηση στην ΕΕ**, χωρίς την οποία δεν θα επιτύχει η νέα βιομηχανική στρατηγική και το όλο εγχείρημα ενίσχυσης της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας. Η έκθεση προτείνει τη δημιουργία ενός νέου **«πλαisiού συντονισμού της ανταγωνιστικότητας»** σε επίπεδο ΕΕ στους τομείς προτεραιότητας, και εκτιμά ότι απαιτείται ένα **«28° καθεστώς»** που θα επιτρέπει στις εταιρείες να εξαιρούνται από τα εθνικά ρυθμιστικά πλαίσια και να ακολουθούν κανόνες που θα ισχύουν παντού στην ΕΕ. Προτείνει τέλος να **επεκταθεί η ειδική πλειοψηφία** σε περισσότερους τομείς και, σε περιπτώσεις που δυσχεραίνεται η λήψη αποφάσεων σε ορισμένους τομείς, να εξετάζεται η προσφυγή στη δυνατότητα **«ενισχυμένης συνεργασίας»**.

Προτείνει τέλος να επεκταθεί η ειδική πλειοψηφία σε περισσότερους τομείς και, σε περιπτώσεις που δυσχεραίνεται η λήψη αποφάσεων σε ορισμένους τομείς, να εξετάζεται η προσφυγή στη δυνατότητα «ενισχυμένης συνεργασίας».

Συγκλίσεις και Αποκλίσεις μεταξύ των δύο Εκθέσεων

Οι εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι, έστω και αν (α) ζητήθηκαν από διαφορετικούς φορείς (από την ισπανική και τη βελγική Προεδρία της ΕΕ η έκθεση Λέτα, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή έκθεση Ντράγκι), (β) οι συντάκτες τους έχουν διαφορετική πολιτική καταγωγή, και (γ) το αντικείμενό τους είχε διαφορετική εστίαση (την ενιαία αγορά η πρώτη, την ανταγωνιστικότητα η δεύτερη), συγκλίνουν τόσο πολύ μεταξύ τους ώστε να καθίσταται περίπου αυταπόδεικτη η αξία τόσο των διαπιστώσεών τους όσο και – κυρίως – των προτάσεών τους. Βέβαια ο Μάριο Ντράγκι δηλώνει ότι δεν συμπεριέλαβε στην έκθεσή του κεφάλαιο για την ενιαία αγορά, επειδή «η έκθεση Λέτα έχει αναλύσει συστηματικά τις προκλήσεις-κλειδιά που αντιμετωπίζει η Ενιαία Αγορά και διατυπώνει συστάσεις», αλλά στην πράξη οι περισσότερες από τις εκατέρωθεν συστάσεις επί της ουσίας ταυτίζονται.

Πράγματι, έστω και με διαφορετικές διατυπώσεις, και οι δύο εκκινούν από τη διαπίστωση ότι το διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον έχει μεταβληθεί δραματικά και ότι απαιτείται ανάληψη άμεσης δράσης εκ μέρους της ενωμένης Ευρώπης για να αντιμετωπίσει την – κατά Μάριο Ντράγκι – «υπαρξιακή πρόκληση». Συμπίπτουν δε σε μεγάλο βαθμό ως προς τα προτεινόμενα πεδία παρέμβασης και τις αντίστοιχες προτάσεις.

Συμπίπτουν έτσι στην ανάγκη δραστηρικής παρέμβασης στο πεδίο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, με τον Λέτα να προτείνει μια **Ένωση Αποταμιεύσεων και Επενδύσεων** και τον Ντράγκι να προκρίνει την **Ένωση Κεφαλαιαγορών**. Κοινός στόχος και των δύο, η μεγάλη κινητοποίηση ιδιωτικών κεφαλαίων για χρηματοδότηση των επενδύσεων που έχει ανάγκη η Ευρώπη.

Συμπίπτουν στην ανάγκη δραστηρικής παρέμβασης στο πεδίο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, με τον Λέτα να προτείνει μια Ένωση Αποταμιεύσεων και Επενδύσεων και τον Ντράγκι να προκρίνει την Ένωση Κεφαλαιαγορών.

Οι δύο εκθέσεις συμφωνούν επίσης ότι το μεγάλο εμπόδιο είναι ο **κατακερματισμός της ενιαίας αγοράς**, ιδίως στους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών και της αμυντικής βιομηχανίας, και καταθέτουν συγκεκριμένες προτάσεις για την αντιμετώπισή του.

Κοινός στόχος τους είναι η **απαλλαγή από τη χρήση άνθρακα** για την παραγωγή ενέργειας και η **μείωση του ενεργειακού κόστους**.

Μεγάλη είναι η έμφαση που δίνουν και οι δύο στην πρακτική των κοινών προμηθειών στον τομέα της άμυνας και την ενίσχυση της **ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας**, που πρέπει να αποτελέσει τον μοχλό της συνολικής βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης της ΕΕ αλλά και της κατάκτησης της στρατηγικής αυτονομίας της.

Πολύ μεγάλη είναι η σημασία που αποδίδουν και οι δύο εκθέσεις στην **έρευνα και καινοτομία**. Ο μεν Λέτα τη θέλει ως «πέμπτη ελευθερία» στην Ενιαία Αγορά, ο δε Ντράγκι θεωρεί τη συγκριτική υστέρηση της ΕΕ στο πεδίο αυτό ως την κύρια αιτία της αναπτυξιακής απόκλισης της ΕΕ από τις ΗΠΑ.

Αντίστοιχες είναι και οι κοινές αναφορές και η σύγκλιση απόψεων στις δύο εκθέσεις σε ό,τι αφορά τη σημασία και την ανάγκη προώθησης της **ψηφιακής μετάβασης, των δικτύων μεταφορών, των δράσεων για το Διάστημα** αλλά και της ουσιαστικής παρέμβασης στα θέματα κάλυψης των κενών στις **δεξιότητες** και στο **έλλειμμα διακυβέρνησης**.

Πολύ μεγάλη είναι η σημασία που αποδίδουν και οι δύο εκθέσεις στην έρευνα και καινοτομία.

Λιγότερο τολμηρός στη διατύπωση ο Λέτα, ευθύς και άμεσος ο Ντράγκι, συμπίπτουν και οι δύο στην ανάγκη **νέου κοινού δανεισμού** προκειμένου να εξευρεθούν τα δημόσια ευρωπαϊκά κεφάλαια που θα χρηματοδοτήσουν μέρος του **επενδυτικού ελλείμματος της ΕΕ**. Ο Ντράγκι εκτιμά το συνολικό μέγεθος αυτού του επενδυτικού ελλείμματος σε **800 δισεκατομμύρια ετησίως**. Το υπόλοιπο – μεγαλύτερο – μέρος αυτού του ελλείμματος θα πρέπει να καλυφθεί από ιδιωτικά κεφάλαια.

Οι δύο εκθέσεις διαφοροποιούνται, εποικοδομητικά και συμπληρωματικά όμως, σε ό,τι αφορά την **πολιτική ανταγωνισμού**. Σύμφωνα με την έκθεση Λέτα, η κατάχρηση στην παροχή κρατικών ενισχύσεων στρεβλώνει τον ανταγωνισμό και για αυτό προτείνει, εκτός από τον αυστηρό έλεγχό τους, τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Ενισχύσεων. Ο μηχανισμός αυτός θα υποχρεώνει τα κράτη-μέλη να καταβάλλουν μέρος των κρατικών ενισχύσεων σε ένα κοινό ταμείο για τη χρηματοδότηση πανευρωπαϊκών πρωτοβουλιών και επενδύσεων. Η έκθεση Ντράγκι δεν προχωρεί σε ανάλογη πρόταση αλλά δίνει μεγάλη σημασία στο μέρος της πολιτικής ανταγωνισμού που αφορά τις συγχωνεύσεις, υποστηρίζοντας ότι η ανάδειξη ευρωπαϊκών εταιρειών σε διεθνείς

πρωταγωνιστές, κυρίως στον χώρο της τεχνολογίας, επιβάλλει ευελιξία σε ό,τι αφορά τον έλεγχο των συγχωνεύσεων και της απόκτησης «δεσπόζουσας θέσης» από κάποια επιχείρηση.

Η έκθεση Λέτα και η έκθεση Ντράγκι αποτελούν βαθιές τομές που, αν υιοθετηθούν, θα μετατρέψουν την ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού σε σημαντικό προωθητικό εργαλείο τόσο για τη συνολική ανάπτυξη της ΕΕ όσο και για την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της.

Οι δύο εκθέσεις διαφοροποιούνται, εποικοδομητικά και συμπληρωματικά όμως, σε ό,τι αφορά την πολιτική ανταγωνισμού.

Μεγαλύτερη όμως είναι η διαφοροποίηση των δύο εκθέσεων σε ό,τι αφορά την ευρωπαϊκή **πολιτική συνοχής**. Όπως έχει προαναφερθεί, σημαντικό μερίδιο στην προτεινόμενη νέα μορφή της ενιαίας αγοράς έχει, σύμφωνα με την έκθεση Λέτα, η οικονομική και κοινωνική συνοχή, στην οποία όμως προσδίδεται ένα νέο διευρυμένο περιεχόμενο, που συνίσταται στην ελευθερία του ευρωπαίου πολίτη να παραμένει στον τόπο του, συμπληρωματικά και όχι αντιθετικά προς τις υφιστάμενες τέσσερις ελευθερίες διακίνησης ατόμων, αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά, η έκθεση Ντράγκι προτείνει την «**επικαιροποίηση**» της **πολιτικής συνοχής** ώστε τα προγράμματά της «να αντικατοπτρίζουν τη μεταβαλλόμενη δυναμική του εμπορίου και της καινοτομίας». Αυτό ίσως μεταφράζεται σε μετακίνηση των πόρων της πολιτικής συνοχής προς στόχους γενικότερης ανάπτυξης – όπως άλλωστε πρότειναν οι προηγούμενες στρατηγικές της Λισαβόνας και της «Ευρώπης 2020» – και απομάκρυνση από τον αρχικό στόχο αυτής της πολιτικής, δηλαδή τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της ΕΕ. (Προηγουμένως αναφέραμε ότι η πρόταση αυτή αρχίζει ήδη να παίρνει σάρκα και οστά σε ό,τι αφορά το πεδίο της άμυνας, όπως τουλάχιστον υποστηρίζει πρόσφατο άρθρο των Financial Times.)

Μεγαλύτερη όμως είναι η διαφοροποίηση των δύο εκθέσεων σε ό,τι αφορά την ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής.

Παραμένει βεβαίως ζητούμενο εάν η αυστηρή και κυρίως μονομερής προσκόλληση στις παραδοσιακές αρχές της πολιτικής συνοχής είναι η καλύτερη απάντηση στις νέες προκλήσεις. Ήδη, οι προτάσεις της επιτροπής «σοφών» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Μέλλον της Πολιτικής Συνοχής⁵ δεν επιμένουν σε κάτι τέτοιο.

Η Σημασία των Εκθέσεων Λέτα και Ντράγκι για την Ελλάδα

Σε ό,τι αφορά τη σημασία των δύο εκθέσεων ειδικά για την Ελλάδα, πέραν της αυτονόητης σημασίας τους για τη χώρα μας ως μέλους της ΕΕ, θα μπορούσαμε να εστιασθούμε στις ειδικές προτάσεις για:

- **Ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας** σε ευρωπαϊκό επίπεδο και την ανάπτυξη κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στο πεδίο αυτό, μια εξέλιξη που μπορεί να αποτελέσει τον προθάλαμο διαμόρφωσης μιας ουσιαστικής κοινής αμυντικής πολιτικής, με προφανείς θετικές συνέπειες για τη χώρα μας, τόσο από την άποψη των αμυντικών δαπανών όσο και από την άποψη των εγγυήσεων για την ασφάλεια των συνόρων της.

⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/pres_00_900
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:en:PDF>
<file:///C:/Users/30697/Downloads/forging%20a%20sustainable%20future%20together-KN0623048ENN-4.pdf>

- **Πρόσθετες επενδύσεις 800 δισεκατομμυρίων ευρώ** ετησίως, από τις οποίες θα μπορούσε να καλυφθεί το επενδυτικό έλλειμμα της Ελλάδας που εκτιμάται σε 20 δισεκατομμύρια ευρώ τον χρόνο.
- **Ανάληψη νέου αμοιβαίου χρέους**, γεγονός που θα μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση του ύψους ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων προς τη χώρα μας και τη μη επιδείνωση των ρυθμών ανάπτυξης από ενδεχόμενη μείωσή τους.
- **Απεξάρτηση από τον άνθρακα** και υποκατάστασή του από «πράσινες» και φθηνότερες πηγές ενέργειας, που σε συνδυασμό με άλλα μέτρα θα μπορούν να μειώσουν το ενεργειακό κόστος για τον Έλληνα καταναλωτή, ο οποίος σήμερα πλήττεται από τις υψηλές τιμές ενέργειας.

Τα άλλα πεδία (τεχνολογία – βιομηχανική ανάκαμψη, κλιματική αλλαγή κ.λπ.) είναι μεν πολύ σημαντικά αλλά, όπως θεωρεί ο Τάσος Γιαννίτσης⁶, έχουν οριακό βάρος στις εθνικές μας επιλογές. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι «Η Έκθεση [Ντράγκι] θα έπρεπε να μελετηθεί προσεκτικά και «πίσω από τον καθρέφτη» της, ώστε με ψύχραιμη ματιά να εντοπιστούν οι προεκτάσεις που προκύπτουν και για τη χώρα, ακόμα και από τις αντιδράσεις απέναντι στις προτάσεις της. Διαβάζοντας τα διάφορα ζητήματα που επισημαίνει, δημιουργούνται ερωτήματα που μπορούμε να αγνοήσουμε ή να αντιμετωπίσουμε: πιστεύουμε ότι με τις δυνατότητες και τις αδυναμίες μας (αρνητική καθαρή αποταμίευση, υπερκατανάλωση, ισχνό επίπεδο επενδύσεων, αδύναμη διεθνής θέση σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση – Έκθεση Pisa, τη λειτουργία του κράτους δικαίου, τη διαφθορά, το τεχνολογικό μας υπόβαθρο, την αποτελεσματικότητα του κράτους) μπορούμε να είμαστε ικανοποιημένοι ή ανήσυχoi;».

Ο αντίλογος στις δύο εκθέσεις

Η ισχυρότερη αντίδραση στην έκθεση Ντράγκι ήλθε από τον Κρίστιαν Λίντνερ, αποπεμφθέντα πλέον υπουργό Οικονομικών της Γερμανίας, ο οποίος έσπευσε να κατακεραυνώσει την πρόταση για νέο κοινό δανεισμό, συνεπικουρούμενος και από εκπροσώπους άλλων «frugal» κρατών μελών.

Οι εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι έτυχαν σχεδόν καθολικής και έως ενθουσιώδους υποδοχής, τόσο ως προς τα ευρήματα και τις διαπιστώσεις του, όσο και ως προς τις προτάσεις τους. Κορυφαία βεβαίως στιγμή ήταν η υιοθέτησή τους, σχεδόν στο σύνολό τους, από το άτυπο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βουδαπέστης στις 8 Νοεμβρίου 2024 και η ενσωμάτωση των διατυπώσεών τους στη «Δήλωση της Βουδαπέστης σχετικά με τη Νέα Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την Ανταγωνιστικότητα»⁷.

Σημειώθηκαν βεβαίως και κάποιες αντιδράσεις, περισσότερο ή λιγότερο σοβαρές. Οι αντιδράσεις εστιάστηκαν κυρίως στην έκθεση Ντράγκι, τόσο λόγω της ευθέως διατυπούμενης πρότασης για νέο κοινό δανεισμό, όσο και λόγω της μεγαλύτερης προβολής της οποίας έτυχε, στην οποία συνετέλεσε η πολύμηνη – λόγω ευρωεκλογών – αναμονή της δημοσίευσής της, αλλά και η προσωπικότητα του Μάριο Ντράγκι και η φήμη του (και δικαίως) ως σωτήρα της ευρωζώνης.

Η ισχυρότερη – και δη αστραπιαία, αμέσως μετά τη δημοσίευσή της - αντίδραση στην έκθεση Ντράγκι ήλθε από τον Κρίστιαν Λίντνερ, αποπεμφθέντα πλέον υπουργό Οικονομικών της Γερμανίας, ο οποίος έσπευσε να κατακεραυνώσει την πρόταση για νέο κοινό δανεισμό, συνεπικουρούμενος και από εκπροσώπους άλλων «frugal» κρατών μελών (Αυστρία, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία).

⁶ <https://www.tanea.gr/print/2024/09/14/opinions/i-ekthesi-ntragki-kai-ta-minymata/>

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2024/11/08/the-budapest-declaration/>

...η σοβαρότερη αποκλίνουσα άποψη διατυπώθηκε από τον πρώην πρωθυπουργό της Ιταλίας Μάριο Μόντι, ο οποίος, μαζί με τα πολλά εγκώμια που επιφύλαξε για την έκθεση Ντράγκι, εξέφρασε και μια επιφύλαξη για την πρόταση αναθεώρησης της πολιτικής της ΕΕ για τον ανταγωνισμό και ειδικά για τις συγχωνεύσεις, θεωρώντας ότι αυτή θα είναι επιζήμια για το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων.

Αναλυτές του Bruegel θεωρούν ότι οι προτάσεις Λέτα για επενδύσεις του δημόσιου τομέα σε Έρευνα και Καινοτομία αγνοούν το γεγονός ότι οι σχετικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα πλέον υπερβαίνουν κατά πολύ τις δυνατότητες χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα.

Εκτός από την ανωτέρω και απολύτως αναμενόμενη αντίδραση, η σοβαρότερη αποκλίνουσα άποψη διατυπώθηκε από τον πρώην πρωθυπουργό της Ιταλίας Μάριο Μόντι⁸, ο οποίος, μαζί με τα πολλά εγκώμια που επιφύλαξε για την έκθεση Ντράγκι, εξέφρασε και μια επιφύλαξη για την πρόταση αναθεώρησης της πολιτικής της ΕΕ για τον ανταγωνισμό και ειδικά για τις συγχωνεύσεις, θεωρώντας ότι αυτή θα είναι επιζήμια για το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. «Το μέγεθος μετράει», σημειώνει ο Μάριο Μόντι, «αλλά δεν είναι ο μόνος παράγοντας (που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα), και θα ήταν κρίμα να αποδυναμωθεί ένα από τα πολύ λίγα εργαλεία που η Ε.Ε. έχει την εξουσία να ασκεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε μια εποχή που ίσως είναι πιο σημαντικό από ποτέ να χρησιμοποιηθεί».

Ακόμη, αναλυτές του Bruegel⁹ εκτιμούν ότι η ανάλυση της έκθεσης Ντράγκι σχετικά με τις ψηφιακές αδυναμίες της ΕΕ θέτει σωστά τα επίμαχα ζητήματα, αλλά οι προτάσεις της δεν τα αντιμετωπίζουν επαρκώς. Θεωρούν επίσης ότι περιέχει καλές ιδέες για τη μείωση του συνολικού κόστους του ενεργειακού συστήματος, αλλά ότι οι προτάσεις της για τη μείωση του κόστους της ενεργοβόρας βιομηχανίας είναι αμφισβητήσιμες τόσο από την άποψη της δικαιοσύνης όσο και από την άποψη της αποτελεσματικότητας. Επισημαίνουν δε ότι η περιφρόνηση είτε των δημοσιονομικών περιορισμών είτε των κανόνων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου θα μπορούσε εύκολα να γυρίσει μπούμερανγκ, κάνοντας τα «frugal» κράτη μέλη ακόμη λιγότερο πρόθυμα να συναινέσουν στην αύξηση των δημοσιονομικών πόρων της ΕΕ, και υπονομεύοντας τις προσπάθειες της Ένωσης να επιταχύνει την απαλλαγή από τον άνθρακα σε όλο τον κόσμο και όχι μόνο στην Ευρώπη.

Αναλυτές του ίδιου think tank¹⁰ θεωρούν ότι οι προτάσεις Λέτα για επενδύσεις του δημόσιου τομέα σε Έρευνα και Καινοτομία αγνοούν το γεγονός ότι οι σχετικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα πλέον υπερβαίνουν κατά πολύ τις δυνατότητες χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα, ενώ παραβλέπουν επίσης το γεγονός ότι ο κύριος μοχλός χρηματοδότησης της Ε&Κ είναι οι πόροι που προκύπτουν από την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της.

«Νέο κρασί σε παλιό ασκό»¹¹ χαρακτηρίζεται η έκθεση Ντράγκι από όσους υποστηρίζουν ότι αιτία της έλλειψης επενδύσεων και κεφαλαίων στην ΕΕ είναι η μακροχρόνια επιμονή στη σταθερότητα και τη δημοσιονομική πειθαρχία, και ότι η απαλλαγή από τον άνθρακα θα είναι αδύνατη χωρίς κρίσιμες πρώτες ύλες και πράσινες τεχνολογίες από την Κίνα (η οποία επιπλέον είναι η πιο σημαντική αγορά για πολλά προϊόντα της ΕΕ). Σημειώνουν δε ότι οποιοσδήποτε «στρατιωτικός κεϋνσιανισμός» (εννοούν την κοινή πολιτική αμυντικής βιομηχανίας) θα μείνει στα χαρτιά, αφού η έκθεση δεν αναγνωρίζει ότι η αμυντική ασπίδα του NATO στην Ευρώπη συνεπάγεται ως αντάλλαγμα την αγορά εξοπλιστικών συστημάτων από τις ΗΠΑ. Υπογραμμίζουν, τέλος, ότι ενώ η έκθεση προτείνει το μεγαλύτερο επενδυτικό πρόγραμμα στην ιστορία της ΕΕ, απουσιάζουν οι κοινωνικοί όροι που θα διασφαλίσουν ότι τα οφέλη θα κατανεμηθούν δίκαια.

Υπάρχουν επίσης ορισμένοι που, χωρίς να απορρίπτουν την έκθεση Ντράγκι ως προς το περιεχόμενό της, την χαρακτηρίζουν ως ουτοπική και ανεφάρμοστη, κυρίως ως προς τις προτάσεις χρηματοδότησης και κοινού δανεισμού. Μεταξύ τους κορυφαίοι παράγοντες της ελληνικής βιομηχανίας (ο ένας εξ αυτών και της ευρωπαϊκής βιομηχανίας), οι οποίοι

⁸ <https://www.kathimerini.gr/world/563302615/mario-monti-poiος-tha-xypnisei-ti-synestalmeni-eyropi/>

⁹ <https://www.bruegel.org/newsletter/mario-draghis-eu-competitiveness-report-landmark-plan-was-promised>

¹⁰ <https://www.bruegel.org/analysis/eu-savers-need-single-market-place-invest>

¹¹ <https://www.in.gr/2024/09/28/world/emmoni-tou-ntragki-tin-antagonistikotita-den-tha-vgei-se-kalo-ton-eyropaion-ti-lenei-eidikoi/>

Υπάρχουν επίσης ορισμένοι που, χωρίς να απορρίπτουν την έκθεση Ντράγκι ως προς το περιεχόμενό της, την χαρακτηρίζουν ως ουτοπική και ανεφάρμοστη, κυρίως ως προς τις προτάσεις χρηματοδότησης και κοινού δανεισμού.

«Οι εκθέσεις αυτές παρέχουν στέρεη βάση πάνω στην οποία θα προωθήσουμε φιλόδοξα το έργο μας. Μας κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου. Είναι επιτακτική ανάγκη να καλύψουμε επείγοντως το κενό καινοτομίας και παραγωγικότητας, τόσο με τους παγκόσμιους ανταγωνιστές μας όσο και εντός της ΕΕ.»

συμφωνούν ότι το κατεπείγον του διακυβεύματος για την Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύεται ρητά στις εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι¹², αλλά θεωρούν ότι οι προτάσεις Ντράγκι είναι ανεδαφικές. Παραδόξως, ο ένας εξ αυτών ένα μήνα πριν υπογράμμισε τις θετικές προτάσεις που περιέχει για την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας η έκθεση, και εκτιμούσε ότι πολλές από αυτές θα βρουν θετική ανταπόκριση στη δοκιμαζόμενη βιομηχανία της Ευρώπης, κυρίως επειδή αγγίζουν το ζήτημα του κόστους¹³.

Όπως εν τούτοις σημειώνει ο Τάσος Γιαννίτσης¹⁴: «Οι προτάσεις Ντράγκι επικρίθηκαν ήδη ως ουτοπικές με τη δημοσιοποίησή τους, ιδιαίτερα στο σημείο που προτείνουν αύξηση του κοινοτικού χρέους και την έκδοση ευρωπαϊκών ομολόγων. Οι αντιρρήσεις αυτές είναι γνωστές και κατανοητές. Όμως, το αν η Έκθεση είναι ουτοπική ή όχι εξαρτάται από το πώς αποτιμά κανείς σήμερα τις απειλές στα τρία πεδία που θίγει, και τη βούληση των ευρωπαϊκών κοινωνιών να τις αντιμετωπίσουν. Εξαρτάται και από το πώς βλέπει κανείς την εξέλιξη του βάρους της ΕΕ στη διεθνή σκηνή στην τελευταία δεκαετία.»

Η «Νέα Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την Ανταγωνιστικότητα» υιοθετεί τις εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι

Η «Νέα Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την Ανταγωνιστικότητα»¹⁵ που εγκρίθηκε από το άτυπο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βουδαπέστη (8 Νοεμβρίου 2024) είναι πολύ σημαντική εξέλιξη, δεδομένου ότι υιοθετεί τους περισσότερους από τους άξονες των εκθέσεων Λέτα και Ντράγκι, θέτοντας μάλιστα για ορισμένους από αυτούς και συγκεκριμένα χρονικά ορόσημα. Όπως τονίζει emphaticά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη σχετική ανακοίνωση: «Οι εκθέσεις αυτές παρέχουν στέρεη βάση πάνω στην οποία θα προωθήσουμε φιλόδοξα το έργο μας. Μας κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου. Είναι επιτακτική ανάγκη να καλύψουμε επείγοντως το κενό καινοτομίας και παραγωγικότητας, τόσο με τους παγκόσμιους ανταγωνιστές μας όσο και εντός της ΕΕ. Θα επιδιώξουμε τα παραπάνω με ενότητα και αλληλεγγύη, προς όφελος όλων των πολιτών και των επιχειρήσεων της ΕΕ και όλων των κρατών μελών.»

Αποφεύγει βέβαια η συμφωνία ακόμη και απλή αναφορά σε ενδεχόμενο κοινού δανεισμού. Σε ό,τι αφορά δε νέες πηγές χρηματοδότησης, περιορίζεται μόνο στη «διερεύνηση της ανάπτυξης νέων [χρηματοδοτικών] μέσων» κ.λπ. Βέβαια, με χαίνουσα αυτή την εποχή την πολιτική κρίση στη Γερμανία – χωρίς να ξεχνάμε και τη Γαλλία με το τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα της – πόσο μακρύτερα θα μπορούσε να πάει η συμφωνία στη συγκεκριμένη συγκυρία; Για τους ίδιους πιθανότατα λόγους, η συμφωνία δεν αγγίζει καθόλου τις προτάσεις των δύο εκθέσεων για ρηξικέλευθη τροποποίηση της πολιτικής ανταγωνισμού, καθώς και για ό,τι θα συνεπάγονταν για τις θηριώδεις κρατικές ενισχύσεις της γερμανικής κυβέρνησης προς τις γερμανικές επιχειρήσεις.

Η δήλωση της Βουδαπέστης καταλήγει σε μάλλον δραματικούς τόνους, τους οποίους μάλλον υπαγόρευσε η εκλογή Τραμπ στις ΗΠΑ, ότι «η ανάγκη για ενιαία αντιμετώπιση δεν ήταν ποτέ πιο επιτακτική», ενώ καλούνται «όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη και τα ενδιαφερόμενα μέρη να εφαρμόσουν επείγοντως και να υλοποιήσουν τη

¹² https://www.sev.org.gr/deltia_typou/spyros-theodoropoulos-aporaititi-i-synergasia-politeias-epicheiriseon-kai-ergazomenon-gia-na-epitefchthei-to-ependytiko-alma-pou-echei-anagki-i-chora/

¹³ <https://www.capital.gr/oikonomia/3864923/e-mutilinaios-olokliromeni-kai-emperistatomeni-i-ekthesi-ntragki-thetikes-protaseis-gia-ti-biomixania/>

¹⁴ <https://www.tanea.gr/print/2024/09/14/opinions/i-ekthesi-ntragki-kai-ta-minymata/>

¹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2024/11/08/the-budapest-declaration/>

Νέα Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την Ανταγωνιστικότητα.» Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπόσχεται δε να συνεχίσει να παρέχει περαιτέρω στρατηγική καθοδήγηση και να επανεξετάζει τακτικά την πρόοδο κατά το επόμενο έτος.

Η σχεδόν πανηγυρική υιοθέτηση των δύο εκθέσεων από τους 27 ηγέτες, έστω και ελλειμματική σε ό,τι αφορά την πολιτική ανταγωνισμού και τη χρηματοδότηση, συνιστά πολύ ενθαρρυντική εξέλιξη για τις άμεσες και μεσοπρόθεσμες προοπτικές της ΕΕ.

Η σχεδόν πανηγυρική υιοθέτηση των δύο εκθέσεων από τους 27 ηγέτες, έστω και ελλειμματική σε ό,τι αφορά την πολιτική ανταγωνισμού και τη χρηματοδότηση, συνιστά πολύ ενθαρρυντική εξέλιξη για τις άμεσες και μεσοπρόθεσμες προοπτικές της ΕΕ. Μένει να δούμε αν, και πόσο γρήγορα, η υιοθετηθείσα νέα Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την Ανταγωνιστικότητα θα συμπληρωθεί με τα θέματα που δεν αντιμετώπισε, καθώς και αν θα μετουσιωθεί σε νομικώς δεσμευτικά και εφαρμόσιμα κείμενα.

Συμπερασματικά

Η αποδοχή του μεγαλύτερου μέρους των προτάσεων των εκθέσεων Λέτα και Ντράγκι από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, και μάλιστα σε σύντομο – για τα δεδομένα της ΕΕ – χρονικό διάστημα, δείχνει το μέγεθος της σημασίας τους για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Στην εκτίμηση αυτή πρέπει να προστεθεί το ότι πολλές από τις προτάσεις τους έχουν συμπεριληφθεί και στους οδηγούς δράσης που έχουν δοθεί από την Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν στα μέλη της νέας Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Δεν είναι μόνο ο Ντράγκι και ο Λέτα που χτυπούν τις καμπάνες της αφύπνισης. Το ίδιο το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, σε πρόσφατη έκθεσή του, προβλέπει περαιτέρω διεύρυνση του χάσματος μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ στα τέλη της δεκαετίας. Ως κύριες αιτίες αναφέρει τη χαμηλή παραγωγικότητα στην Ευρώπη, την υστέρηση στην καινοτομία και τεχνολογία, και τη γήρανση του πληθυσμού της. Σε ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ 2,29% ετησίως στις ΗΠΑ, η Ευρώπη αντιπαραθέτει ετήσια αύξηση 1,45%. Υπογραμμίζει δε ότι η παραγωγικότητα της Ευρώπης, ειδικά στην τεχνολογία, παραμένει στάσιμη τα τελευταία 20 χρόνια, ενώ στις ΗΠΑ έχει αυξηθεί κατά 40% (!). Το ΔΝΤ καλεί την ΕΕ να προχωρήσει στη λήψη μέτρων, προκειμένου να επιτύχει την περαιτέρω ενοποίηση των ευρωπαϊκών οικονομιών¹⁶.

Οι δύο εκθέσεις δείχνουν τα «όπλα» με τα οποία η ενωμένη Ευρώπη μπορεί να αντιμετωπίσει και ίσως να ανατρέψει τα παραπάνω δεδομένα, όχι απλώς αμυνόμενη αλλά και αντεπιτιθέμενη στον συνεχιζόμενο ακήρυκτο πόλεμο δασμών και επιδοτήσεων μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας, στον οποίο αναπόφευκτα θα συμμετάσχει, εκούσα-άκουσα.

Οι δύο εκθέσεις δείχνουν τα «όπλα» με τα οποία η ενωμένη Ευρώπη μπορεί να αντιμετωπίσει και ίσως να ανατρέψει τα παραπάνω δεδομένα, όχι απλώς αμυνόμενη αλλά και αντεπιτιθέμενη στον συνεχιζόμενο ακήρυκτο πόλεμο δασμών και επιδοτήσεων μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας, στον οποίο αναπόφευκτα θα συμμετάσχει, εκούσα-άκουσα.

Σε αυτά τα «όπλα» της ΕΕ θα πρέπει κανείς να αντιπαραθέσει τις δυσμενείς περιστάσεις στις οποίες η Ευρώπη πρέπει να διεξαγάγει τον δικό της «πόλεμο». Στη σημερινή Ευρώπη έχουν ενισχυθεί απειλητικά οι θιασώτες των «ανελεύθερων δημοκρατιών», καθώς και οι εθνοκεντρικές προσεγγίσεις σε κρίσιμα ζητήματα όπως το μεταναστευτικό. Αυτό το πολιτικό τοπίο, σε συνδυασμό με το «**έλλειμμα ηγεσίας**» που έχει προκύψει λόγω της σημερινής αδυναμίας Γερμανίας και Γαλλίας να σύρουν την ευρωπαϊκή αμαξοστοιχία, δεν είναι ευνοϊκό για την ευόδωση όσων προτείνει ο Ντράγκι, και κατ' επέκταση για την ανάληψη πρωτοβουλιών που θα υποστηρίζουν την επιβίωση της ΕΕ στο νέο γεωπολιτικό και οικονομικό περιβάλλον.

Οι δυσκολίες επιτείνονται εξ αιτίας του ρήγματος που παρατηρήθηκε τελευταία στις σχέσεις μεταξύ Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (ΕΛΚ) και των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, δηλαδή μεταξύ των δύο μεγάλων πυλώνων στους οποίους στηρίζεται η θεσμική

¹⁶ Οικονομική Καθημερινή, 27.10.2024

ισορροπία και σταθερότητα της ΕΕ. Μια Ευρώπη που διχάζεται αντί να ενώνεται δεν είναι η καλύτερη απάντηση στους υπαρξιακούς κινδύνους που αντιμετωπίζει.

Πάντως η πολιτική κρίση και οι πρόωρες εκλογές στη Γερμανία έχουν και τη θετική πλευρά τους. Πριν ξεσπάσει η κρίση, προβλεπόταν να καθυστερήσει η έναρξη των διαπραγματεύσεων για τον πολυετή προϋπολογισμό της ΕΕ της περιόδου 2028-2034, λόγω των γερμανικών εκλογών που θα διεξάγονταν το φθινόπωρο 2025. Η επίσπευση των εκλογών στη Γερμανία, εκτός δραματικών εκπλήξεων, θα επιτρέψει να υποβληθεί ταχύτερα η πρόταση της Επιτροπής και να αρχίσουν νωρίτερα από τον προβλεπόμενο χρόνο οι συζητήσεις για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2028-2034, με το οποίο συναρτάται η προτεινόμενη από τις δύο εκθέσεις χρηματοδότηση πρόσθετων επενδύσεων.

Είναι εν τούτοις ενθαρρυντικό που - όπως δείχνουν όλες οι ενδείξεις - κάτι κινείται πλέον στην ενωμένη Ευρώπη.

Στις δυσμενείς περιστάσεις πρέπει να προστεθεί και η εκλογή Τραμπ στην προεδρία των ΗΠΑ, καθώς και οι αβεβαιότητες, αν όχι απειλές, που αυτή συνεπάγεται για τις προοπτικές της ΕΕ. Από τη μια, η εξέλιξη αυτή ενδέχεται να ενισχύσει και να επιταχύνει την αφύπνισή της, επιβεβαιώνοντας έτσι για μια φορά τον Ζαν Μονέ και τα προφητικά λόγια του για τη συμβολή των κρίσεων στην ευρωπαϊκή ενοποίηση. Από την άλλη, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος οι εν τω μεταξύ απώλειες (από την επιβολή εξοντωτικών δασμών σε ευρωπαϊκά προϊόντα, από άλλα μέτρα προστατευτισμού, από την απόσυρση της αμυντικής ομπρέλας των ΗΠΑ κ.ά.) να προηγηθούν χρονικά της «αφύπνισης», και όχι μόνο να ανακόψουν την όποια προσπάθεια ανάκαμψης αλλά να οδηγήσουν την Ευρώπη σε οπισθοδρόμηση, ενδεχομένως μη ανατάξιμη. Για τον λόγο αυτό, εκτός από το **πώς** θα αντιδράσει η Ευρώπη, έχει μεγάλη σημασία και το **πότε** θα αντιδράσει.

Είναι εν τούτοις ενθαρρυντικό που – όπως δείχνουν όλες οι ενδείξεις – κάτι κινείται πλέον στην ενωμένη Ευρώπη. Η απόφαση της Βουδαπέστης, έστω και αν δεν πήγε όσο μακριά απαιτούν οι περιστάσεις, είναι μια σαφής ένδειξη ενεργού συνειδητοποίησης της ανάγκης ανάληψης άμεσης δράσης. Μένει να δούμε αν το momentum αυτό θα διατηρηθεί. Τα προβλήματα πάντως είναι πλέον πολύ ανυπόμονα.